

הסביבות

עלון להפצת המוסר

"אוהל יוסף" - גובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

תשרי התשפ"א

פרשת בראשית

גליון מספר 310 (343)

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל - בראשית

"והנזיש היה ערום... ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים וגו'". (ג"א)

לברר מהי סיבת כל אסון כדי למנוע אותו מעלינו. מהיכן נובע האסון הכי נורא של האדם בפרט ובכלל? אנחנו חושבים בטעות כאילו האסון התגלגל על האדם מאכילת הפרי מעץ הדעת. ולא היא! אלא עריר לבדוק היכן השורש. השורש הוא שהנחש היה ערום מכל, וה"ערום מכל" הוא שהוביל ל"ארור מכל". הערמימות היא המפריע הראשון. אילו היה הנחש כמו כל החיות, אילו לא "נתברד" במידת הערמימות המופרזת, לא היה קורה שום אסון, והאדם היה חי חיי נצח, במצב של קודם החטא.

האסון שבערמומיות

אומר הספורנו: הוא שטן הוא יצר הרע רב החזק עם מיעוט היותו נראה... והוא שהכוח המתאווה המחטיא יעשה זה באמצעות הכוח המדמה המוביל אליו דמיוני התענוגים החומריים המטים מדרך השלמות המכוון מאת האל יתברך, כי אמנם הכח המתאווה עם דמיוני התענוגים המובילים אליו הם מצויים לכוחות הגשמיות הפועלות ומחטיאים כוונת ורצון האל ית' שלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם וכו'.

ואצלנו עוד אנו חושבים כמה מדה טובה היא, הערמימות! אנו מאד מקנאים במי שמשתמש בחכמתו ובערמימותו ומשיג הישגים! כל שכן ערמימות כזו! חלקלקות לשון "אף כי אמר אלהים... לא תמותו" איד ידע לפתות את האשה והעליח? והאשה וגם האדם לא מצאו בזה שום רע, אלא התפעלו מדבריו וקיבלו אותם ולא ראו את הנולד.

לכאורה מהי משמעותו של כל הסיפור הזה, של הנחש והאדם כאן, מיד, בתחילת התורה? לשם מה התורה מצאה לנכון לספר זאת עם כל כך הרבה פרטים, ומיד כשהאדם, יציר כפיו של הש"ת, רק מתחיל להכיר את עולמו?

מטבע האדם להתפעל מדברי המשך בעמוד ב'

יכולים ללמוד כאן שהתורה, מיד עם בריאת העולם והאדם, רצתה להזהיר אותנו, ללמד אותנו, את הנחיצות

ענווה - להחשיב כל פרט קטן

נעשה אדם. וברש"י: ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן. ויש להבין, וכי משום שהמלאכים מתקנאים באדם, לכך להמלך בהם נחשב לענווה? ויש: אף על פי שלא שייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. ויש להתבונן. מהו מידת ענוה זו, ומדוע נחשב זה להמלך, והלא בוודאי לא ישמע הגדול לעצתו של קטן, וכי ס"ד שהקב"ה לא יברא את האדם אם יאמרו לו המלאכים שלא יברא?

מידת הענווה - כתב הרמב"ם [דעות פ"ב] שבדבר זה אסור לאדם להתנהג במידה בינונית, אלא יתרחק עד הקצה האחר. משמע שאפילו מעט גאווה נחשבת כגאווה מרובה, ואין מקום לחלק בין רב למעט. ומדוע? -

כל דבר ולו הקטן ביותר חייב להיות קיים, ויש לו מטרה וזכות קיום. כל דבר אפילו הקטן, הוא נברא ויצירת הבורא, ואי אפשר להתעלם ממנו. ומי שחי באופן שלא שם לבו לדברים קטנים, וראשו רואה רק דברים גדולים, הרי הוא כופר ביצירת הקטן ובצורך שלו להתקיים. וזוהי שורש מידת הענווה, להבין שלכל דבר, יש לו קיום והנהגה. משה רבינו ידע להבין בעייפות גדי שברח לשתות, ונשאו על כתפיו כשחזר, מי שאצלו כל דבר קטן שווה אצלו כגדול, רואה נכון את מערכת קיום הבריאה. אבל מי שחושב שדבר קטן נעלם, אין צורך להתייחס לדבר קטן, ומתנשא וחושב שרק הוא והדומין לו נחשבים, כופר הוא במעשי שמים, ולכך במידה זו אין דרך בינונית כלל.

המלאכים הלא קדמו לאדם בבריאתו, ואמנם מעלתם קטנה מהאדם, ולכן יקנאו בו לכשיהיה נברא, אבל זה שנבראו לפניו, מחייב הוא את ההתייחסות ולו לפחות להודיעם על בריאת האדם. = ההתייחסות לדבר קטן שכזה. הקב"ה מתוועץ עם המלאכים על בריאת האדם, יתכן שא"ז שיקבל דעתם לא לברוא, אך מה שיכול לתת להם, זה להודיעם ולחלוק עמם את הידיעה שהאדם נברא, זוהי נטילת רשות, דרך ארץ וענווה, לקיים את מעלתם שקדמו לבריאת האדם.

לא לשכוח כל פרט קטן שיש בבריאה, כל תחושה של הזולת חשובה, ולכן בעל ענווה מקבל דעת כולם, כי לכל אחד יש מה לתת. חובה להתבונן כמה שיש לל כל צורך לכל פרט ואדם, בכל מצב שהוא, ענווה שלימה.

הסביבות

- על פרשת השבוע.....עמוד ב'
- אמרות ופגתמים.....עמוד ב'
- האמונה שבבראיה.....עמוד ג'
- מוסר הפרשה.....עמוד ג'
- אורו של רבנו.....עמוד ד'
- דמויות הוד.....עמוד ד'

מעשה רב

נקי כפיים

חסומה עבורו, וכל כך למה? כי חייב היה שבעה רובלים לבעל האכסניה. תמה הנפטר! 'זוכר אני, כי שילמתי את חובי!' 'אמנם אתה שילמת את חובך', ענו לו בבי"ד של מעלה, 'אך מה לעשות, והכסף טרם הגיע ליעדו, משמע, החוב לא שולם!' 'מה אעשה?' פנה הנפטר את ידיו ביאוש. 'אין מה לעשות!' פסקו לו בבי"ד של מעלה 'עליך לשוב לעולם הזה בגלגול, או להשאר בפתח גן עדן, אך להכנס - לא תוכל!' הנשמה האומללה החלה לבכות ולצעוק. או אז הגיע פסק נוסף: 'מאחר ועשית את ההשתדלות הראויה להשיב את החוב, ניתנת לך האפשרות להתגלות לר' חיים, רבך, והוא יסדיר את העניין!' כשראיתי כמה גדול הוא צער הנשמה למעלה, בטרם הושבה הגזילה, מיהרתי לזרוז אותך, לרוץ ולהשיב את החוב', סיים ר' חיים את דבריו לבחור. לאחר כמה ימים, התגלה לבחור לר' חיים בשנית, ואמר לו: 'רבי'ה, תנוח עליך דעתך על שהנחת את דעתי'.

סיפר לר' חיים את כל השתלשלות העניינים, ושב לענייניו בישיבה. עבר זמן, מצבו של הבחור החמיר, והוא נפטר לבית עולמו, לדאבון לב כולם. חצות לילה. בית המדרש עודנו מלא. הבחורים יושבים ולומדים. ר' חיים, ראש הישיבה הקדוש, פוסע בין ספסלי הלומדים, ולפתע, נעצר על עומדו. לתדהמת כל הנוכחים, החל ר' חיים מדבר עם אי מ', בהבעות פנים, אך מולו לא עמד אף אחד! לאחר השיחה התמוהה, אץ ר' חיים לחברו של הנפטר, הקים אותו ממקום יושבו וקרא בזעקת שבר: 'אוי ווי, כיצד זה שכחתם!!' הוא הוציא סכום כסף מכיסו, והורה לבחור המבולבל: 'רוץ מהר, קח סוס ועגלה וסע אל האכסניה בה התארחתם בנסיעתכם, שם תשלם לבעל המלון את חובך!' הבחור מיהר לעשות כמצות רבו, והחזיר את החוב. כשהזר לרבו, שמח ר' חיים וסיפר לו: 'חברך שנפטר, עלה לעולם האמת ועבר את כל הדינים, הלא תלמיד חכם מופלג הוא וירא שמים, אך משום מה הדרך לגן עדן היתה

את המעשה הבא סיפר ר' שלום שברון, ששמע מר' אליהו לופיאן, ששמע מהסבא מקלם ששמע מרבו ר' ישראל סלנטר, ששמע מר' זונדל מסלנט שהיה תלמידו של ר' חיים מוולוז'ין. בישיבת וולוז'ין היה בחור חולה ר"ל, שהיה צורך לשלוח אותו לבית חולים גדול בברלין שבגרמניה. ר' חיים מוולוז'ין שלח איתו בחור נוסף, שילוה אותו ויעזור לו בדרך. נסעו שני הבחורים, והתגלגלו בכרכרות וברכבות, בדרכם לבית החולים. בדרך לנו באכסניות דרכים. לבחור החולה, לא היה מספיק כסף. הוא נשאר חייב שבעה רובלים לבעל בית המלון, והבטיח לו שיחזיר לו את החוב עם החבר שליווה אותו. בעל בית המלון הסכים. כשהגיעו השניים לברלין, פגשו בהוריו של הבחור החולה. הלה ביקש מהוריו שיחזירו שבעה רובלים לחברו, ששייב את החוב בדרכו חזרה. החבר לקח את הכסף, נפרד מחברו וחזר לישיבה. בדרך חזר נסע במסלול אחר. הוא לא עבר דרך בית המלון בו שהו בלונדן, ושכח מכל העניין. כששב לישיבה,

זגל המוסר / בראשית המשך

עליהם מוראה של מלכות הם בעצמם רוצחים, והורגים איש את רעהו. זוהי הראיה מקיין שהרג את הבל מאחר ולא היה עליו שום מורא מלכות. **וכל זה בגלל שכנס שחקרבן שלו לא התקבל כאשר הוא היה הראשון שחשב על כך להביא את הקרבן.**

בזה אנו מבינים גם את החומרא הגדולה שנהג השי"ת באדם "ויאמר ה' הן האדם נעשה כאחד ממנו לדעת טוב ורע... וישלחהו מגן עדן לעבוד את האדמה... ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת החרב המתהפכת..." איזו חומרא! איזה בזיון נורא! והאדם, לא רק שלא נשאר בגן עדן אשר בוודאי כל כך היה שואף לזה, אלא נשלח לעבוד את האדמה. מוספי הספורנו: שלא ישוב הוא ורעהו שם עוד. אסון לו ולזרעו! ולמה? אומר הספורנו: שאם יהיה נצחי בזה הענין הנה ירדוף כל הימים אחר הערב, וישליך אחרי גוו כל השגה שכלית וכל מעשה טוב... דהיינו שהסכנה עכשיו היא עוד יותר גדולה. **כמה שמעלת האדם יותר גדולה, אז הסכנה מהגאווה יותר גדולה, בבחינת ערום מכל, ארוך מכל.**

וכן אמרו חכמינו ז"ל (שבת לא): אמר ר"ל מאי דכתיב "והיה אמונת עתיד חוסן ישועות חכמה ודעת (ישעיה לג)" ... אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדיון אומרים לו ושאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפריה ורבייה? צפית לישועה? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר? ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו, אין, אי לא, וכי מה כל כך גרוע אם לאדם יש כל כך הרבה מעלות, ועל כל שאלה הוא יכול לענות כן, כן, ומה חסר? רק שלא למד מספיק מוסר! לא ביקר ב"קביעות" בבית המוסר, מה יש? אז הכל כלום! **עד כדי כך!** ועל זה הגמרא מביאה: משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטין לעליה, הלך והעלה לו, אמר לו ערבת לי בהן קב חומטין? אמר ליה: לאו. אמר ליה: מוטב אם לא העלית! עד כדי כך! "והאלהים עשה שייראו מלפניו" זוהי תכלית הבריא, יראת שמים! אם אין יראת שמים, אין כלום, מוטב אם לא העלית! התורה ירדה לסוף דעתו של אדם, בלי יראת שמים, אז הסכנה מן המעלות היא יותר גדולה. יראת ה' היא אוצרו, מסביר רש"י: היא אוצרו. הוא עיקר החשוב בעיניו וכו'.

התורה הקדושה יודעת מהו כחן של מידות: מהקפדה מגיעים לרצח, כפי שקרה אצל קין, וההקפדה מקורה בערמימות של קין, ואז מתברר שלעבוד את המדות זה לא ענין של מדרגה רוחנית יותר גבוהה, **אלא שבלעדיה אין כלום**, ערום מכל, ארוך מכל. הכל התחיל עם הנגיעה והערמימות של נחש, ועל כן חז"ל כל כך מחמירין ואומרים: אין מהפכין בזכותו של מסית, אלא "ואיבה אשית בינך ובין האשה, ובין זרעך ובין זרעה". התורה מגלה שהכל מתחיל בנגיעה, ועל כן כל כך הקפידה ולימדה שיש צורך בענווה, בקבלת עצה ותוכחה, נעשה אדם, הכנעה ותמימות זהו יסוד כל האדם. להרחיק ממנו כל ערמימות, **ולדבוק בפסוק: "תמים תה" עם ה' אלהיך**, ולא לחקור אחר עתידות כדברי רש"י ז"ל שם.

חכמה וכל שכן "חכמה" כזו, עם הוכחות, כדברי רש"י ז"ל דחפה עד שנגעה בו אמר לה: כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה אבל התורה מגלה לנו כאן, איזה אסון הביא על כל הבריא, קודם כל הנחש על עצמו, ערום מכל, ארוך מכל, יותר מכל הקללות ומכל החיות, ועל כל העולם כולו, **אסון נורא.**

על דרך זו יש להבין את החששות של המלאכים אשר לא רצו בבריאית האדם, כאשר הקב"ה ברוב ענוותנותו נמלך במלאכים ואמר: נעשה אדם. וכי איזה צורך יש בכך? אם הקב"ה רוצה לברוא כזו בריאה נפלאה "בעלמנו כדמותנו", להבין ולהשכיל, איזה מקום היה לחשוש מה אימרו המלאכים? ומדוע דווקא עכשיו ולהבליט את ענוותנותו של הקב"ה? **למשל אצלנו בשיבה** כשאנו עכשיו בהתחלת הזמן, מתחילים את העבודה נגד מידת הכבוד, מתחנכים לבטל את השאיפות לכבוד כדי שהשלא לשמה לא יפריע לנו בלימוד ובעבודה, (שהרי אנו יודעים כמה הרגשת ה"נפוח" אצל האדם מפריעה לו שלא יגיע למידת לשמה). ולכאורה אם אנו מתחילים זמן של לימוד התורה בהשקפה ובחשק, איזה מקום יש לחשוש שהכבוד יפריע לנו! או שמא חס ושלום ניפול בגאווה! זו גוזמה לכאורה.

וכאן הקב"ה כבר בראשית הבריאיה מלמד אותנו, ומהווה לאדם דוגמה של הנהגה בענווה, כדי שלא להיכשל בגאווה. ה' ברא את האדם עם השגות גבוהות של להבין ולהשכיל, ואעפ"כ חשש שהגאווה תפריע לו! עד כדי כך הקב"ה החשיב כאן את החינוך לענווה שלמרות החשש שאפיקורסים יטענו שיש הרבה רשויות ח"ו, חשש כל כך מבוסס ורציני ואעפ"כ, שיאמרו מה שיאמרו.

התורה הקדושה לא כל כך מתפעלת מ"להבין ולהשכיל", מעלה זו היא שיכולה להפריע לאדם, אילו לא היה "להבין ולהשכיל" לא היה ממה לחשוש, אין פחד, אין גאווה, אין מכשולים. **אבל היכן שיש יותר שכל, יותר הבנה, יותר ערמימות,** שם הסכנה יותר גדולה. כך אמרו חכמינו שבית שני שהיתה בו תורה וכו' דווקא לא נתגלה קיצם, ועד היום בית המקדש חרב כתוצאה מזה. אך בית ראשון ששם היה חוסר ב"להבין" שם נתגלה עוונם ונתגלה קיצם, כי האסון לא כל כך גדול, זה לא כל כך נורא אם חסר ב"להבין". האסון הוא **שה"להבין" מביא את האדם לערמימות,** לגאווה, ומשם לכל הירידה.

בדומה לזה רואים אצל קין והבל. איד באמת היה אפשר שקין קם על אחיו והרגו? אבל אהנו רואים **שלקין היה השכל** והוא הראשון שחשב להביא קרבן, על כן נסיונו היה יותר גדול ואז "ויחר לו מאד", כי בדרך שכלו לא קיבל את התוצאות ולא רצה לעשות תשובה עד שהגיע לדרגת רוצח. אשר על כן חכמינו מזהירים הוה מתפלל לשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. ואמר על זה הרב חיים מוולוז'ין: מהיכן הראיה לכך? מהמלכות גופא, שאנשי המלכות והשררה שאין

זכרי רבותינו בעלי המוסר על פרשת השבוע

רבי בן ציון ברוך זצ"ל

"ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותינו" (א, כו)

א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראת את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים - אל יבא, ומהם אומרים - יבא וכו', רב הנא רבה של ציפורין אמר, עד שמלאכי השרת מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו, בראו הקב"ה, אמר להן, מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם (מ"ד ח, ה). והנה, לעיל במדרש אמרו שם, בשעה שבא הקב"ה לברא את האדם הראשון, נמלך במלאכי השרת, ואמר להם, נעשה אדם, בצלמינו כדמותינו, ומדוע נמלך ה' במלאכי השרת? "ללמדך דרך ארץ וענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן" (רש"י) וכשנצרך שני הדברים יחד יוקשה הדבר מאוד, הקב"ה שואל ונמלך במלאכי השרת - בשביל מידת ד"א שימלך הגדול בקטן, ולבסוף, עד שהספיקו המלאכים להכריע - "אמר להם הקב"ה מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם", ומה זאת? סיפר הנהגה **צ"צ רבי בן ציון ברוך זצ"ל** - עובדא דהוי בדידיה, כשרצה ליסד ישיבה בעיר לוצק, היה זה קרוב לחג הפסח, ולא היה בידו שום אמצעים לסדר להם אכילה ושינה וכו', ואעפ"כ סיפר, שלחתי טלגרמה שיבואו הבחורים ללוצק, ובאו כחמש עשרה בחורים, וסמכתי ע"ז שלאחר שיבואו כבר אדאג אצל הבעלי בתים להתרשים כנהוג, ואולם כשבאתי לפני הבע"ה התרעמו עלי וטענו נגדי, מדוע לא עשיתי אסיפה קודם שהבאתי את הבחורים, לדון עמהם אם לעשות כאן ישיבה או לא ועלה בדעתי רעיון נפלא כדי לפייסם, ואמרתי להם כך: הנה אמרו במדרש שנתיעץ ה' עם המלאכים לפני שעשה את האדם, ועד שהמלאכים הספיקו לדון אמר להם ה' כבר נעשה אדם, ויש להבין ממי, אם נמלך הקב"ה למה בינתיים ברא את האדם בלא תשובתם. אלא שכך אמר להם הקב"ה, על מי אתם דנים אם לברא או לא, על האדם! וכי יודעים אתם טיבו של האדם - מהו כדי שתדונו עליו? והרי עוד לא נברא! הנה הוא לפניכם עכשיו ותכלו לדון אם היה כדאי!... ואח"כ באמת הראה להם הקב"ה שיש בו חכמה יותר מהם, שידע לקרא שמות וכו'. כמו"כ, סיים, בנידון דידן, עד שאבא ואדון עמכם אם לפתוח ישיבה או לא, הנה לפניכם צורת בני תורה, כעת תוכלו לראות במעלתם ולדון, ובודאי תראו שכדאי היה הדבר! (לב שלום)

מחשבת מוסר

אמרות ופתגמים

<p>"ידיא לטובי כל החיים, בשביל לחציל נפש מישראל" (הגר"ס)</p>	<p>"תכלית החכמה - השלווה והשקט, ותכלית חכסף וזחזוב - הקצב ויגיעה" (חכם אחד)</p>	<p>"נעשה אדם" למדה תורה ענוה גדולה. ולכאורה, הלא העולם נברא רק בשביל האדם, ועדיין אחר שברא את כל העולם, התיישב עם המלאכים האם לברוא האדם, - כי אפשר, ואם צריך, אז סותרים את הכל, ואין בדיעבד "ר"י ליובסקי זצ"ל)</p>	<p>"בזערת השכל נקל לעשות, ונקל שלא לעשות, בזערת התורה קשה לעשות וקשה לא לעשות, בזערת השכל והתורה נקל לעשות וקשה לא לעשות" (הסבא מנבהרדוק)</p>
<p>"האדם צריך בעיקר לראות שלא יקלקל כלום, והתיקון יהיה כבר ממילא" (הגר"ס)</p>			

האמונה שבכריאה

גדולי הדורות

"בראשית ברא" האיש שנשא בגבורה בדורנו את לפיד האמונה החושית, היה זה ללא ספק מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל. בלהבת אש קודש עמד ועורר תמיד וללא הרף על נחיצות העיסוק בחומש בראשית ויסודות האמונה הפשוטה. בבהירות, בטהרה, במישוש ידיים.

תלמידיו במשך כל השנים, ובפרט בשנים האחרונות, יכולים להעיד עד כמה תבע ודרש בשארית כוחותיו על ההכרחיות והתועלת הרבה שיש בכך. עד כמה הרבה תדיר לעורר ולהטעים, על החובה להפנים את המסרים ולהקנות להם שביטה בלב. "בראשית איז דער גרעסטע ספר מוסר!..." [חומש בראשית הוא ספר המוסר הגדול ביותר...], היה חוזר ואומר כסדר. כבר נודע ברבים האגרת המפורסמת, בה יוצא מרן הרב שך מגדרו, בהתבטאות חריגה ונדירה: "חי נפשי! תמיד היה אצלי למשיב נפש, כשלמדתי בספר בראשית..."

כך גם בשיחה בישיבה, לפני התלמידים, גילה פעם טפח מרחשי ליבו הטהור: "בכל פעם שהגעתי לפרשיות של סדר בראשית, היתה לי משיכה ונטיה מיוחדת אליהם. אינני יודע מה היא הסיבה לכך... אבל על כל פנים תמיד חשבתי לעצמי שהייתי רוצה ללמוד את ספר בראשית במשך כל השנה. אני שואב את הכל תמיד מספר בראשית!... ובכל פעם מתעוררת אצלי נקודה חדשה שלא השגתי אותה לפני כן באותו אופן!..."

מקורביו העידו שבכל שנה ושנה, כשהגיע זמן קריאתו של חומש בראשית, היה צוהל לקראתו כאל מתנה חביבה; בריאת העולם, אדם הראשון, עשרה דורות, האבות והעקידה – היו נושאים שלא פסק מלמשמש בהם שוב ושוב ולהתפעל מהם כל פעם מחדש, כאילו זה עתה הוא לומד אותם לראשונה! ורבים מאלו שבאו במחיצתו באותו יום היו זוכים לשמוע את ליבו היוקר האמונה טהורה וזכה, מתלהב מפסוק מסויים, או מהרגש חדש.

למעשה בכל ימות השנה, גם כאשר קראו בתורה בספר ויקרא ובמדבר, מעיינותיו היו נתונים בחומש בראשית. בשיחות המוסר שמסר בישיבה בכל השנה, היה משימע כסדר הארות חדשות או דבר חיזוק כל שהוא, שהתעורר מחומש בראשית. הרגישו בו שהיסודות הללו מלווים אותו כל העת.

כמה מופלא היה זה לראות יהודי כמרן הרב שך, אדם גדול בענקים, אשר כנובה הארזים גובהו, ממרום גילו

ומפסגת השגותיו, מוצא לנכון להתמקד דווקא בפסוקים הנראים כה פשוטים ומוכרים לנו מילדות. במרץ נעורים ובסערות רוח היה פותח את חומש בראשית, ולומד עוד פעם ועוד פעם בכזו התפעלות ורגש. כשהוא מפטיר בהתפעלות: "הרי זה צועק בורא עולם! זה צועק גדולת השם!"

לעיתים הוא היה פותח את החומש ומקריא את הרש"י הראשון: "אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם'... ומה טעם פתח בבראשית משום 'כח מעשיו הגיד לעמו'..." אז היה מתייפח בבכי, ואומר בהתרגשות: "כמה עלינו להודות לקדוש ברוך-הוא שפתח את התורה ב'בראשית ברא'!... כמה הכרת הטוב מוטל עלינו להביע כלפי ה' יתברך שגילה לנו סדרי ורזי הבריאה!..."

כך חי במשך כל ימי חייו, אך במיוחד מאז הגיעו לגיל התשעים, אז הוסיף עוד שעות לעיון והעמקה בפרשיות אלו, וביסודות האמונה בכלל. הוא היה מסוגל לשבת במשך שעות מול ספר בראשית ולהגות בו שוב ושוב, לדלות דברי חיזוק ודבוקות מתוך יראה

לפני תקופה התפרסמו 'רשימות תלמידים', בין הדברים הובא שבהזמנות מסויימת כשנכנס אליו תלמיד קרוב, וראה אותו יושב מול חומש בראשית, ניכרה פליאה בפניו של התלמיד. הרב שך שהרגיש בזה נימק את מעשיו, כך:

"רבינו יונה ב'שערי תשובה' כותב, שכונת המשנה באבות 'בן שישם לזקנה, בן שבעים לשיבה', שככל שהאדם מזדקן, עליו להמעיט בעסק העולם ולהתייחד להתבונן ביראת השם ותיקון הנפש. את ה'בן תשעים לשוח' מסביר הרבינו יונה 'כי אחרי שהגיע לתשעים ראוי לו להיות כל עסקו בתפילות ובתהילות השם ולהשיח בנפלאותיו."

"לכן, מעיקר הדין", סיים הרב שך, "אני אמור לשבת כל היום עם 'תהילים', אלא שאני מתעצל לעשות כן והדבר קשה עלי. אך כשאני יכול ומסוגל לכך אני לפחות מתבונן בחומש בראשית!..."

מפליא למתבונן! שני גאונים וצדיקים פיארו בזמנו את בני-ברק. שניהם גדולי תורה מופלגים, אנשי מעלה ודמויות מופת, שעל אף הפרש הגילאים הניכר ביניהם למדו יחדיו 'חברותא', והתרועעו כידידים ותיקים. הלא הם: הגה"צ רבי זאב איידלמן זצ"ל, מילידי העיר

בריסק, שהשפיע מאורו ומאישותו רבות, ומגיד המישרים הנווד הגה"צ רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל. שניהם היו עורכי מחשבות באמונה זכה, במוסר וביראת ה', וזיכו את הרבים בדרשות חוצבות להבות אש, ובהרבצת תורה בטהרת הלב. מטבע הדברים הלימוד המשותף שלהם הפיק הרבה פנינים ויסודות יקרים, כדרכם של הצדיקים הלומדים מוסר השכל מכל דבר שמזדמן להם.

את אחת הדוגמאות המובהקות לכך, שח רבי ראובן קרלינשטיין לאחר פטירתו של ידידו ורעו רבי זאב איידלמן:

באחת הפעמים בזמן לימודם המשותף, הגישו לפני רבי זאב כוס תה. התה היה כה רותח, עד כדי כך שלא היה מסוגל ללגום ממנו. כעבור דקות ספורות, משהתקרר מעט התה, נטל רבי זאב את הכוס בידו, בירך בכוונה והחל לשתות.

לפתע, נעצר רבי זאב, ולפי ההתרגשות שנשמעה בקולו והחיך הרחב שננסך על פניו, ניתן היה להבחין בקלות כי רעיון מוצלח הבזיק כעת במוחו. פנה רבי זאב לרעו וידידו רבי ראובן, ואמר לו:

"כיצד תסבירו זאת? שרק לפני דקות אחדות התה היה כה רותח עד שלא הייתי מסוגל להכניסו לפי, ואילו כעת מבלי שעשיתי דבר הוא כבר התקרר?"

רבי ראובן הבין שיש לו תשובה על כך, והטה את אוזנו לשמוע דברי חכמה מקוריים מפי רבי זאב. ואכן כך הסביר רבי זאב בתבונה:

"אהא! כך זה טבע הדברים, כדי לקרר לא צריך לעשות כלום! כדי שהשתיה תתקרר יש רק לחכות ולשהות וכל הרתיחה עוברת מאליה!... העבודה וההשקעה היא כאשר רוצים לחמם את המים, אך בשביל לקררם מספיק שהייה וחוסר מעש!..."

מכאן הסיק רבי זאב יסוד עצום:

"האדם דומה במובן הזה לשתיה. כדי לחמם אותו בענייני עבודת ה' ואהבת ה', ולעורר אותו בענייני האמונה, הוא נדרש לעבוד על כך עבודה תמידית ורצופה. באם הוא לא יעבוד כל העת בלי היסח הדעת, לחדש את רגשות הקודש של האמונה, של היראת שמים, גם אם לא יעשה דבר הם יחלפו מאליהם!..." נקודה זו לימדונו חכמי ישראל, כי העבודה שלנו היא לחדד, לשנן ולהחדיר שוב ושוב את היסודות הפשוטים לנו, את האמונה הבסיסית.

רק בדרך זו נצליח להשריש בליבנו את האמונה ונזכה לחיות לאורה. (אוצרותיהם אמלא)

מוסר הפרשה

ענוה

עץ החיים

"ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים" (א' - ט' ז') ע"י שמיצט את הלבנה, הרבה צבאה להפיס את דעתה. [רש"י]. אומרים בשם אחד הגדולים, מה פיוס יש כאן, הרי כלפי השמש עדיין הלבנה קטנה היא. אלא, בזה שנתן לה כוכבים במאור קטן יותר, נתפייסה, שראתה כי יש קטנים ממנה.

מסופר על רבי ישראל סלנטר, שהיה מתפעל כל בוקר מזריחת השמש, והיה משבח את הקב"ה. תלמידו **רבי משה רוזנשטיין** הסביר, מדוע אנחנו לא מתפעלים מהשמש, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", ומרגיש טעם רק בדבר שכל ההנאה היא שלו בלבד ואין לחבירו חלק בה, כמו שלאדם יש שמחה שהמפתח של הכספת נמצאת בידו בלבד, אבל אצל ר' ישראל, שהיה אוהב כל אחד "כמוך" ממש, הוא היה יכול לשמוח ולהרגיש את ההנאה שיש בטבע אפילו שגם אחרים נהנים מזה. ואדרבה, זה עצמו שגם אחרים יכולים ליהנות, מוסיף לו עונג.

"ב'דעת זקנים" מבעלי התוספות כתבו- והשמש עמד בגדלותו, לפי ששמע חרפתו ולא השיב. והיינו דאמרינן הנעלבין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבים עליהם הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", כמו השמש ששמע חרפתו ולא השיב, ונתגדל ע"י כך. אך כל זה אצל משרתי מעלה אבל להבדיל אצל החיות אין מציאות של נעלבין ואינם עולבין אלא הם מגיבים מיד.

"ועץ החיים בתוך הגן" (ב' - ט')

ה"חפץ חיים" פגש בשבת לפנות ערב בקומיסר האזורי ששמו היה "ארצ'ר", בולשביק ידוע, בן ישיבה לשעבר, וזה הכיר את הח"ח. שבת שלום אמר לו הח"ח, אצלי השבת הוא יום ככל הימים ענה לו. שוחחו על עניינים שונים. בסוף השיחה אמר לו הח"ח, אולי תרצה לשמוע דבר תורה. לא, אני ותורה? רחוק אני מכך. ניסה ה"חפץ חיים" פעם נוספת, אולי בכל זאת מימרא טובה תהיה מוכן לשמוע. נו, מילא, הסכים. אמר לו הח"ח, בתורה כתוב שכשהקב"ה נטע את גן עדן, הצמיח את עץ החיים באמצע הגן, ולמה באמצע? מדוע לא בצד. כדי שכל אחד יוכל להגיע אל עץ החיים. כל אחד לפי מידת יכולתו ואפשרותו, אחד בתורה, אחד ביראת שמים, ואדם עם לב טוב כמוך - במעשים טובים. תדע שתלמידי הישיבה גוועים ברעב, תקנה את עולמך, אם תמכור להם קצת מזון. כעבור שעה קלה, בזמן שהח"ח שר "המבדיל", הגיע עגלה עם שק קמח ושאר מיני מזון בשביל בני הישיבה. כמו כן מסופר על רופא שפגש את ה"חפץ חיים" ושאל אותו, איך אדם כמוני זכה לחיי העולם הבא?

ענה לו הח"ח עץ החיים באמצע, וכל דבר שהוא באמצע, הגישה אליו היא מכל צד. כל אדם, בין אם עיסוקו בתורה או בכל דבר אחר, ביכולתו ודרכו - בדרך שלו לבוא ולהגיע לעץ החיים. כמו שכתבו בכל דרכיך דעהו והוא יישר דרכך (משלי ג' - ו). כמו שהגמ' מספרת בתענית כ"א: על אבא אומנא שהיתה מגיעה לו פריסת שלום מיישיבה של מעלה בכל יום. ומה היו מעשיו? שהיה מתעסק ברפואה, והיה לו חצר לגברים וחרצ לנשים, ולא היה לוקח כסף, אלא היתה לו קופה ולמי שהיה כסף היה שם ומי שלא לא, כדי שלא לבייש. וכשבא ת"ח, עוד נתן לו כסף. ולפ"ז פירש את הגמ' בסוף תענית ל"א. עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו הנה אלוקינו זה. מבאר רבנו גרשום, שהקב"ה יושב באמצע ה"ח, הסביר הח"ח, אם נחוג יעגול במחוגה, המרחק מכל צד לנקודה המרכזית, שווה, אך בתנאי שנמדד מכל צד לנקודה המרכזית. כך הדבר, הרבה דרכים בעבודת השי"ת, אבל אם באמת ובתמים מבקשים ומתגעגעים אל השי"ת, אז כל הדרכים שוות.

פרק ג': ישיבתו של רבינו - במחנה המוות שטוטהוף

המחנה באסטוניה העבירו אותנו בהמשך הזמן לגרמניה - למחנה 'שטוטהוף'. שם זה היה כבר 'עולם אחר' לגמרי...

מיד כשהגענו לשם, בעת שנכנסנו לתוך המחנה, לקחו מאתנו את כל חפצנו: את החפצים האישיים המועטים שהיו לנו, הספרים, הטלית והתפילין וכו' ומיד לאחר שהם בדקו אותנו - מצאנו את עצמנו בצד השני ערומים בלא כלום!

פת לחם - תמורת מספריים ותפילין!

אולם, תיכף ומיד לאחר מכן רבינו זצ"ל פתח במבצע משלו - להציל את התפילין שנלקחו ממנו! ואכן, בהמשך הוא הצליח להשיג את התפילין שלו, ואפילו הוא הצליח להשיג ספר תורה קטן - ולבסוף הוא הצליח להשיג גם טלית!

היות שהוא הבין, שבוודאי הדברים הללו עוד נמצאים במקומם, היכן שלקחו מאתנו את חפצינו. וכשהוא ראה מאחורי הגדר, יהודים שעובדים שם במיזם הדברים, הוא יצר קשר עם אחד מהם, והציע לו שיחזיר אליו את חפצי הקודש הללו, מתחת לגדר באין רואים - ובתמורה הוא ייתן לו את פת לחמו הדלה, לכמה ימים שירצה! ואכן 'עסקה' זו יצאה אל הפועל - לשביעות רצונם המלאה של שני הצדדים...

חוץ מהתפילין והס"ת, הוא השתדל מאוד שיהיו לו גם מספריים, בכדי שלא יצטרכו בני הישיבה לגלח את עצמם בתער ח"ו. ואכן, הוא הצליח להשיג שם מספריים - כנראה גם בעד מנת לחמו - וכך היינו מספרים אחד את השני במספריים הללו, בכדי שח"ו לא נכשל באיסור תמור זה ח"ו.

בל נטעה לרגע, שהיה זה קל - היות שהמצב היה אז נורא ואיום, היכו אותנו ללא רחם, הפחד היה נורא, לא חשבנו על כלום מרוב האימה והייסורים. אבל הוא כרגיל - ממשך בשלו! הוא צריך תפילין... הוא צריך מספריים... ואע"פ שאין חיוב ללבוש טלית - הוא לא וויתר, והצליח לבסוף להשיג גם טלית! וזה אכן דבר ידוע, שבזכות רבינו זצ"ל - במחנה 'שטוטהוף' היו טלית ותפילין!

עזרה וחסד - במסירות נפש!

ולמרות הכל, הוא לא הניח את מקומו גם בשאר ענייני עבודתו הרוחנית. הוא המשיך גם שם בעבודת המוסר והיראה, ואף בלימוד התורה לעצמו ועם אחרים - ואף בחסד עסק הוא שם במסירות נפש!

מי שעזר ע"י, היה יהושוע הצדיק, שאף היה הוא עסוק בחסד במסירות נפש. הם היו עוזרים ומסייעים לכולם: מביאים לכל אחד מה שהוא צריך; את פלוני צריך לשמש בעניין מסוים; ולזה צריכים לבשל משהו לרפואתו; ולזה חייבים להשיג איזה דבר מאכל באופן דחוף וכו'.

הם עסקו במחנה בחסד במסירות נפש - כפשוטו. עד כדי כך, שהידיים שלהם היו נפוחים מרוב הקור העצום שהיה שם; ומהקור הנורא ששרר שם כמעט ונשברו ידיהם! ואעפ"כ, הם המשיכו להתעסק בחסד ללא גבול!

יהושוע ע"ה אפילו הסתכן מספר פעמים בחייו עבור העזרה לזולתו! היות, שהוא היה יוצא בגניבה מידי פעם מחוץ למחנה, בכדי להשיג דברים שלא היה ניתן להשיגם במחנה, עבור מי שהיה נצרך לדברים אלו. וזהו דבר שאחת דינו היה למוות למי שנתפס בכך! אלא שפעם אחת אכן תפסו אותו, והיכוהו ע"כ מכות נמרצות, עד שכמעט והרגוהו. כשרבינו זצ"ל שמע מזה, הוא ציווה עליו שיחבל מנך.

פרק ד': לדמותו של 'עובד' ה' - בימי המלחמה הנוראה

היה מעשה 'עבודה' נורא ואיום, שרבינו היה מקיימו דבר יום ביומו בכל מאורעות השואה שעברו עליו. אני מאוד מקווה ששמעו כבר על מעשה זה - היות שיש בזה מוסר השכל מבהיל על הרעיון.

כפי שסיפרתי לעיל, רבינו זצ"ל הפקיר את מנת לחמו הדלה, עבור התפילין שלו, ואף לשאר צורכי מצווה. אולם, הפקרת מאכלו - מתוך גדלותו הרוחנית ועבודתו העצומה שאיננה ניתנת לתיאור - הייתה אצלו דבר שבשגרה, דבר יום ביומו!

המדור הנפלא נערך מספר הזכרון על רבינו גרשון ליבמן זצ"ל, היו"ל ע"י מכון דעת חכמה תשואות חן להם על אדיבותם והסכמתם להדפסת הדברים לזיכוי הרבים

שבת בראשית

מין הרב מברסק, הגאון רבי יצחק זאב סולובייצ'יק זצוק"ל, נוהג היה לבחון את ידיעותיהם של ילדים שהיו באים עם אביהם להתפלל במניין שבביתו. שבת אחת סיפר אחד הילדים כי השבוע החלו ללמוד בחיידר חומש בראשית, אך כאשר מרן זצ"ל שאל אותו שאלות על בריאת העולם ומעשה בראשית לא ידע הילד לענות לו. לפלא היה הדבר בעיני מרן זצוק"ל, אך לבסוף הוברר כי הם התחילו ללמוד חומש בראשית מפרשת 'לך לך'.

במוצאי שבת שלח מרן זצוק"ל לקרוא למנהל הת"ת, וכשהלה הגיע הטיח בו מרן דברים כדרכו על שהעז לשנות מהמסורת המקובלת שנות דור: "חומש בראשית לא מתחיל רק ממצוות יישוב ארץ ישראל שבפרשת לך לך אל הארץ אשר אראך...". הסביר מרן למנהל הת"ת, "חומש בראשית מתחיל מעיקרי האמונה, בראשית ברא... ושאר מעשה בראשית

המדרש רבה (בראשית כב יג) מספר, כי כאשר יצא קין מלפני ה' פגש אותו אדם הראשון ושאל אותו: "מה נעשה בדיןך?", אמר לו קין: "עשיתי תשובה ונתפרשתי". התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר: "כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע!". מיד עמד אדם הראשון ואמר: "מזמור שיר ליום השבת".

שואל **הבית הלוי**, מהו הקשר בין 'תשובה' ל'שבת'? מה גרם לאדם הראשון לזמר ליום השבת כשנוכח לדעת את כוחה של התשובה?

ומבאר **הבית הלוי**: תשובה ומצוות שבת בחינה אחת להן, כי עניינה של השבת להעיד שהקב"ה מחדש את העולם בכל רגע, ואין מציאותו של רגע אחד סיבה להימצאותו של הרגע שלאחריו, כי הקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית. ואף עניין התשובה כן, משום שאף השב בתשובה שלמה ומשנה את מנהגיו הקודמים הרי הוא ככריה חדשה, ומעשיו הרעים כלל אינם נזכרים לפניו יתברך. התעוררות זו - חידוש העולם ע"י הבורא, וחידוש האדם ע"י התשובה, היא זו שפרטה על נימי נפשו של אדם הראשון וגרמה לו לזמר ליום השבת

דמויות הוד

רבי יוסף זונדל מסלנט זצ"ל

עוד ידוע שרבינו מסר בשם רבו הגר"ח שכל החומרות לא עונות כנגד חילה אחת של תורה. דהיינו אם זה הורם ביטול תורה דה לא עושה. כמו כן אמר משמו שאות כל תפילותיה היה נותן עבור חידוש אחד לאמיתה של תורה

כשאלו רבנו את רבו הגר"ח איזה ספר חוסר טוב ללמוד. השיב לו דה"ל "כל ספרי חוסר טוב ללמוד. אך ספר 'תפילות' ישרים יהיה מתהנך"

היה זה לילה חורפי במיוחד, והנה לנגד עיניהם של תושבי העיר 'סלנט', מתגלית דמותו של אדם מבוגר מזיד את השלב אנה ואנה ומיישר את הדרך. תמהו היהודים: "מה ליהודי זקן להסתובב ברחוב בלילה קר כל כך, ועוד להתעסק בשלגים?"

משהתקרבו אליו נדהמו לראות, שאדם זה אינו אלא מורם ורבתם, הגאון **רבי זונדל מסלנט!** "מה פשר מעשים אלו?", שאלו התלמידים. "בכל בוקר" - ענה הרב - "אמי משכימה מוקדם בבוקר לתפילת שחרית בבית הכנסת, מכיוון שראיתי שהדרך מלוכלכת בבוצ ובשלגים, אני סולל כעת עבורה דרך מביתה לבית הכנסת, כדי שתיקל עליה ההליכה לבית הכנסת."

הסבא מקלם זצ"ל היה אומר שהאמונה הפשוטה היא תכלית כל החכמות, כי חכמת היהודי המאמין באמת, היא לעשות את שמוטל עליו, בלי לשאול שאלות או לחקור חקירות, אלא בתמימות ובפשטות!

דובמא חיה לאמונה פשוטה ויוקדת, הביא הסבא מהגאון **רבי זונדל סלנטר זצ"ל** שכאשר בא לירושלים הבחינו תלמידיו כי בלכתו ברחובות העיר הוא מונה וסופר את הבתים.

לפליאתם, אמר להם בפשטות: זכי לא פסוק מפורש הוא בתהילים (חח) 'ספרו מגדליה!'

פעם אחת עברה אישה ליד ביתו של **רבי יוסף-זונדל מסלנט**, מורו ורבו של רבי ישראל סלנטר, לחפש את שואב המים. כשלא מצאה אותו, ראתה את רבי זונדל וסברה שהוא עני המבקש להשתכר כמה פרוטות, והציעה לו לשאוב בעבורה חמישה פני מים תמורת סכום מסוים.

קיבל רבי זונדל את הצעתה בשמחה, ושאל בעבורה את המים. כשסיים להביא את המים לביתה, אמר לאישה שכרגע אין לו צורך בשכר, ולכן ייקח ממנה את השכר בפעם הבאה.

עברו הימים והאישה חקרה לזהותו של העני, כדי לשלם לו את שכרו. והתברר לה שהשואב היה רבי זונדל. היא באה אליו בוכיה וביקשה את סליחתו. צחק רבי זונדל ואמר לה: "ישר כורך, שעל-דיך נדדמן לי לגמול חסד בבופי."

יוצא לאור ע"י קיבוץ אברכים - "אוהל יוסף" - נוברהדוק בית המדרש "בית מרים גיטל" מעלות דפנה 117 ירושלים טל: 0533199720 דוא"ל: Ohelyosef1@gmail.com